

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

רע"א 6500/19

רע"א 7052/19

לפני : כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט מ' מזוז
כבוד השופט ע' גרוסקופף

המבקשת ברע"א 6500/19 : ד"ר שרון גבריאלי

המבקש ברע"א 7052/19 : רונן וטורי

נ ג ד

המשיבה ברע"א 6500/19 : ורד אשד

המשיבים ברע"א 7052/19 : 1. טבע הדברים החברה לחקר האדם והסובב
בע"מ
2. אודי רן

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי תל אביב-יפו מיום 15.9.2019 בת"א 25197-07-19 שניתנה על ידי כב' השופטת איריס לושי-עבודי ; ובקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי תל אביב-יפו מיום 19.9.2019 בת"א 51198-03-19 שניתנה על ידי סגן הנשיא, כב' השופט ישעיהו שנלר

תאריך הישיבה : י"ז בשבט התש"ף (12.2.2020)

בשם המבקשת ברע"א : עו"ד לירן ינקוביץ ; עו"ד ליאור חאיק
6500/19 :

בשם המבקש ברע"א : עו"ד אהוד גבריאלי ; עו"ד מריה ליפניצקי
7052/19 :

בשם המשיבה ברע"א : עו"ד יורם ליכטנשטיין
6500/19 :

בשם המשיבים ברע"א : עו"ד אילן ציאון
7052/19 :

פסק-דין

השופט ע' גרוסקופף:

לאיזו ערכאה נתונה הסמכות העניינית לדון בתביעות מתחום הקניין הרוחני, אשר כוללות בקשה למתן סעדים שאינם כספיים, כדוגמת צו מניעה או צו עשה? שאלה זו, המעסיקה לא אחת את הערכאות הדיוניות, התגלגלה לפתחנו במסגרת שתי בקשות רשות ערעור על החלטות שונות של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו, אשר החלטנו לדון בהן במאוחד (ראו החלטה מיום 27.11.2019), לתת רשות ערעור ולהכריע בערעור מתוך מטרה להעמיד הלכה על מכונה.

רקע עובדתי והחלטות בית המשפט קמא

רע"א 6500/19

1. המבקשת ברע"א 6500/19, ד"ר שרון גבריאלי (להלן: "ד"ר גבריאלי"), היא בעלת תואר שלישי (דוקטור) באפידמיולוגיה, דיאטנית קלינית ומרצה בכירה באוניברסיטת אריאל. המשיבה ברע"א 6500/19, גב' ורד אשד (להלן: "אשד"), השתתפה לפני מספר שנים בקורסים בתחום התזונה שהועברו על ידי ד"ר גבריאלי, זאת במסגרת לימודיה לתואר בוגר באוניברסיטת אריאל. בשנת 2018 החלה אשד להעביר קורסי הכנה לבחינת הרישוי הממשלתית בתזונה, אשר על פי הנטען מבוססים על חומריה של ד"ר גבריאלי. בעקבות זאת, הגישה ד"ר גבריאלי ביום 10.7.2019 תביעה לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו נגד אשד, בטענה כי זו האחרונה נטלה ממנה את קניינה הרוחני, וכעת היא עושה בו שימוש מסחרי. במסגרת תביעתה, ביקשה ד"ר גבריאלי סעדים כספיים בשווי כולל של 450,000 ש"ח, וכן צווי מניעה וצווי עשה אשר יבטיחו את זכויותיה בקניין הרוחני וימנעו את המשך הפרתן על ידי אשד. בד בבד עם הגשת התביעה, הגישה ד"ר גבריאלי בקשה למתן סעדים זמניים (להלן: "הבקשה לסעדים זמניים"). בתשובתה לבקשה, טענה אשד כי בית המשפט המחוזי נעדר סמכות עניינית לדון בתביעה. זאת, מאחר שעל פי כתב התביעה, שווים הכולל של הסעדים שנתבקשו על ידי ד"ר גבריאלי נמוך מ-2.5 מיליון ש"ח. באותו יום התקיים דיון בבקשה לסעדים זמניים, במסגרתו הורה בית המשפט לצדדים להגיש את התייחסותם לעניין שאלת הסמכות העניינית.

2. לאחר שהגישו הצדדים את התייחסותם, ביום 15.9.2019 נתן בית המשפט (כב' השופטת איריס לושי-עבודי) את החלטתו, לפיה בית המשפט המחוזי נעדר סמכות עניינית

לדון בתביעה, והורה על העברתה לבית משפט השלום להמשך ניהולה, בהתאם לסעיף 79(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 (להלן: "החלטתה" ו-"החוק", בהתאמה). בית המשפט ציין בהחלטתו כי טענתה של ד"ר גבריאלי, לפיה שווים הכספי של הצווים שנתבקשו על ידה אינו ניתן להערכה בשלב זה, ולכן הסמכות העניינית נתונה לבית המשפט המחוזי, נטענה בעלמא – מאחר שברור כי ד"ר גבריאלי יודעת, למצער בקירוב, מהו היקף הפעילות שלה עצמה, הרי שיש ביכולתה להעריך את היקף הנזק המקסימלי אשר גרמה לה אשר עת גזלה לכאורה את קניינה הרוחני. משכך, סבר בית המשפט כי עצם העובדה שבמסגרת כתב התביעה העריכה ד"ר גבריאלי את נזקיה בסך של 450,000 ש"ח, מובילה לכך ש"לא ניתן לומר על בסיס כתב תביעה זה כי שווים של הצווים עולה על סכום הסמכות העניינית של בית משפט השלום" (פסקה 8 להחלטתה). עוד ציין בית המשפט כי הנטל להוכיח כי שווים הכספי של הצווים שנתבקשו אינו ניתן להערכה מוטל על ד"ר גבריאלי, וכי זו לא הצליחה להרים נטל זה. לאור זאת, נקבע כי יש להעביר את התביעה לטיפולו של בית משפט השלום.

רע"א 7052/19

3. המבקש ברע"א 7052/19, רונן וטורי (להלן: "וטורי"), פרסם בין השנים 1977-2005, במסגרת עבודתו כצלם, מאמרים הכוללים צילומים מקוריים שצילם (להלן: "המאמרים" ו-"הצילומים", בהתאמה), בשני ירחונים המוצגים לאור על ידי חברת "טבע הדברים" – החברה לחקר האדם והסובב בע"מ" (היא המשיבה 1 ברע"א 7052/19. להלן: "טבע הדברים" או "המוציאה לאור"). ביום 21.3.2019 הגיש וטורי תביעה לבית המשפט המחוזי נגד טבע הדברים ובעליה – מר אודי רן (הוא המשיב 2 ברע"א 7052/19. להלן: "רן"), בטענה כי בשנים 2017-2018 פרסמה טבע הדברים את הצילומים וכן חלקים מן המאמרים, באחד מן הירחונים שבבעלותה ובאתר שהיא מפעילה, ללא ידיעת וטורי, ומבלי שניתנה לו כל תמורה (להלן: "השימושים המפרים"). במסגרת תביעתו, ביקש וטורי מבית המשפט להורות על שלושה סעדים שונים: צו מניעה המורה לטבע הדברים ולרן לחדול לאלתר ולהימנע מכל שימוש ביצירות מוגנות ללא רישיון בכל מדיה שהיא; הגשת דו"ח המפרט את כלל השימושים המפרים שביצעה טבע הדברים והרווח שהופק מהם; וסעד כספי הכולל שלוש חלופות: פיצויים בגין הנזקים שנגרמו בעקבות השימושים המפרים, או השבת הרווחים שהופקו מהשימושים המפרים, או פיצוי סטטוטורי בסך 150,000 ש"ח. ביום 29.8.2019 נתן בית המשפט, מיוזמתו, החלטה המורה לצדדים להתייחס לסוגיית הסמכות העניינית של בית המשפט המחוזי לדון בתביעה. בהקשר זה, טען וטורי כי היות שבמסגרת התביעה נתבקש צו מניעה, אשר אין ביכולתו לשום את

ערכו הכספי, התביעה צריכה להתברר בבית המשפט המחוזי. טבע הדברים ורן מצדם, הותירו את השאלה לשיקול דעתו של בית המשפט.

4. ביום 19.9.2019 נתן בית המשפט (כב' השופט ישעיהו שנלר) החלטה הקובעת כי בית המשפט המחוזי נעדר סמכות עניינית לדון בתביעה, ועל כן יועבר הטיפול בתביעה לבית משפט השלום, מכוח סעיף 79(א) לחוק. בנמקו את החלטתו, ציין בית המשפט כי על אף טענתו של וטורי כי לא ניתן לשום את ערכו הכספי של צו המניעה, אשר ממילא לא פורטה כדבעי, ברור הוא כי שווי התביעה אינו עולה על סכום של 2.5 מיליון ש"ח. בית המשפט הוסיף ופירט כי "שעה שעסקינן בתביעה לסעד כספי בגובה של 150,000 ש"ח כאשר לצדו סעד נלווה של צו מניעה אשר יכול והינו תיאורטי בלבד... ומשמסתמן כי ממילא שווין] של סעד זה, מניעת פרסום התמונות והטקסטים אשר הופיעו בשלושתן] [המאמרים] מושא התביעה ומניעת פרסום יצירות נוספות על ידי [טבע הדברים] בעתיד, אינו עולה על סמכותו של בית משפט [ה]שלום, הסמכות העניינית לדון בתביעה נתונה לו" (פסקה 5 להחלטה). משכך, נקבע כי התביעה תועבר לטיפולו של בית משפט השלום.

מכאן בקשות רשות הערעור שלפנינו.

טענות הצדדים

5. במסגרת בקשות רשות הערעור מעלים המבקשים – ד"ר גבריאל מזה ו-וטורי מזה (להלן יכוננו יחד: "המבקשים") – טענות דומות. לשיטתם, שגה בית המשפט המחוזי בהחלטותיו כי הסמכות העניינית לדון בתביעותיהם נתונה לבית משפט השלום. בתמצית, טוענים המבקשים כי סעיף 40(4) לחוק קובע כי לבית המשפט המחוזי נתונה סמכות עניינית ייחודית לדון בתביעה בענייני קניין רוחני אשר במסגרתה נתבע סעד שאינו כספי, אף כזו ששוויה אינו עולה על 2.5 מיליון ש"ח. כך, טוענים הם כי בחינת פסיקותיהם של בתי המשפט המחוזיים, כמו גם בתי משפט השלום, מאז תוקן סעיף 40 לחוק בשנת 2003 ועד לאחרונה, מצביעה על כך שבמקרים כגון דא – בהם הסעדים העיקריים המבוקשים בכתב התביעה הם צווים אשר מעצם טיבם וטבעם שווים הכספי אינו ניתן להערכה – הסמכות העניינית לדון בתביעות בענייני קניין רוחני נתונה לבית המשפט המחוזי, גם כאשר הסעד הכספי המבוקש במסגרתה אותה תביעה נמוך מ-2.5 מיליון ש"ח. לעניין זה, וטורי מוסיף וטוען כי ניסיונו של בית המשפט המחוזי ללמוד על שוויה הכולל של התביעה משווי הסעד הכספי המבוקש, עומד בסתירה לקבוע בסעיף 40(4) לחוק ואף מרוקן אותו מתוכן. לטענתו, מצב זה מוביל לכך שבכל פעם שהסעד הכספי המבוקש

יהיה מצוי תחת סמכותו של בית משפט השלום, יקבע בית המשפט כי גם שוויה הכולל של התביעה מצוי בתחום סמכותו של בית משפט השלום. אם כך, מה תועלת לנו בקביעתו של הסעיף כי ניתן לכרוך תביעה בקניין רוחני לסעד כספי, המצויה בסמכות בית משפט השלום, בתביעה בעניין קניין רוחני לצו מניעה, המצויה בסמכות בית המשפט המחוזי.

6. לצד טענות אלו, מעלים המבקשים מספר טענות נוספות: במסגרת רע"א 6500/19, טוענת ד"ר גבריאלי כי שגה בית המשפט עת קבע כי הנטל להוכיח ששווי הצווים שנתבקשו במסגרת כתב התביעה אינו ניתן להערכה מוטל עליה כתובעת, וכן בקביעתו כי היא לא עמדה בו, וזאת מבלי שהתקיים דיון במסגרתו ניתנה לה ההזדמנות להוכיח את טענותיה. לטענתה, ככל שלא יתקיים דיון בבקשה לסעדים זמניים גופה, במסגרתו תינתן לה האפשרות לחקור עדים, לא יהיה בידיה המידע ביחס להפרות הנטענות (מידע אשר מצוי בידי אשד לשיטתה), ומשכך לא תוכל לאמוד את היקף הנזק שנגרם לה.

בעניין רע"א 7052/19, טוען וטורי כי ממילא צו המניעה שנתבקש אינו ניתן לשומה כספית, שכן הוא צופה פני עתיד. דהיינו, במסגרת צו המניעה נתבקש בית המשפט להורות לטבע הדברים להימנע מהמשך השימוש המפר בצילומים ובמאמרים, ובכך מושם הדגש על הפוטנציאל העתידי להפרת זכויותיו של וטורי ולנזקים שייגרמו לו בעקבות כך – פוטנציאל אשר מעצם טבעו לא ניתן להעריך את שוויו הכספי.

7. ביום 11.12.2019 הגישה אשד את תשובתה לבקשת רשות הערעור במסגרת רע"א 6500/19. אשד מצידה סומכת ידיה על החלטת בית המשפט המחוזי וחוזרת על האמור בה. בתמצית, טוענת אשד כי על פי סעיף 40(4) לחוק, על מנת שהסמכות העניינית תהיה נתונה לבית המשפט המחוזי, נדרש כי תהיינה שתי תביעות בעניין קניין רוחני, אשר העיקרית מבניהן מצויה בסמכותו של בית המשפט המחוזי, ואליה נלווית תביעה נוספת אשר הסמכות לדון בה היא של בית משפט השלום. לטענתה, עצם העובדה כי במסגרת אחת מן התביעות מתבקש סעד שאינו כספי איננה גוררת אוטומטית את המסקנה שהסמכות העניינית היא של בית המשפט המחוזי, אלא יש להעריך את שוויה הכולל של התביעה, לרבות שווי הסעד שאינו כספי, ובהתאם לקבוע לאיזו ערכאה נתונה הסמכות. ככל ששוויים הכולל של הסעדים אינו עולה על 2.5 מיליון ש"ח – תהיה הסמכות העניינית של בית משפט השלום. לעניין זה, טוענת אשד כי ד"ר גבריאלי איננה מציגה כל טענה לפיה עולה שווי תביעתה על 2.5 מיליון ש"ח, ומשכך לא עמדה בנטל המוטל עליה להוכיח כי שווי הסכסוך נופל לסמכותו של בית המשפט המחוזי.

8. טבע הדברים ורן מצדם הודיעו כי אין להם כל עמדה ביחס לבקשת רשות הערעור, ועל כן הם מותירים את ההכרעה ברע"א 7052/19 לשיקול דעתו של בית משפט זה.

9. ביום 12.2.2020 התקיים דיון בבקשות רשות הערעור, במסגרתו חזרו הצדדים על עיקר טענותיהם האמורות.

דיון והכרעה

10. במסגרת בקשות רשות הערעור שלפנינו עולה השאלה לאיזו ערכאה נתונה הסמכות העניינית לדון בתביעות מתחום הקניין הרוחני, במקרים בהם כוללות תביעות אלו סעדים שאינם כספיים (כדוגמת צווי "עשה" וצווי "לא-תעשה"). סקירת החלטותיהם של בתי המשפט המחוזיים ובתי משפט השלום השונים מצביעה על כך שקיימת אי-בהירות ביחס לשאלה זו, וכפועל יוצא אי אחידות בפסיקתן של הערכאות הדיוניות.

שאלת הסמכות העניינית היא שאלה מקדמית הדורשת תשובה ברורה וחדה, וקיומה של אי-בהירות ביחס לחלוקת הסמכויות הענייניות בין הערכאות הדיוניות השונות עלולה לפגוע בוודאות המשפטית של בעלי דין ולגרום לבזבוז משאבים של הצדדים ושל המערכת המשפטית כולה (ראו לעניין זה: ע"א 9379/03 צ'רני נ' מדינת ישראל, פ"ד סא(3) 822, 833 (2006) (להלן: "עניין צ'רני"); ע"א 3347/16 פלונית נ' פלוני, פסקה 9 (20.2.2018) (להלן: "עניין פלונית"); שלמה לויין תורת הפרוצדורה האזרחית: מבוא ועקרונות יסוד 99 (מהדורה שנייה, 2008) (להלן: "שלמה לויין"); אורי גורן סוגיות בסדר דין אזרחי 52 (מהדורה שלוש עשרה, 2020) (להלן: "גורן"). משכך, על מנת שתינתן הכרעה ברורה בסוגיה מקדמית זו, סברנו כי יש מקום לדון בבקשות רשות הערעור כאילו ניתנה בהן רשות ערעור והוגש ערעור על פי הרשות שניתנה. זאת, במטרה להתוות את דרכם של תובעים בבואם להגיש תביעות מהסוג האמור, ואת דרכן של הערכאות הדיוניות עת ידרשו להכריע בסוגיה.

11. אקדים מסקנה לדיון, ואומר כי לאחר שעיינתי בטיעוני הצדדים, הגעתי לכלל מסקנה כי יש לדחות את שני הערעורים לגופם, וכך אציע גם לחבריי לעשות. להלן נימוקיי.

12. חוק בתי המשפט מסדיר את חלוקת הסמכות העניינית בין בתי המשפט המחוזיים לבתי משפט השלום. הסמכות העניינית של בית משפט השלום מוסדרת בסעיף 51 לחוק, הקובע בין היתר כך:

51. (א) בית משפט שלום ידון באלה:

[...]

(2) תביעות אזרחיות – למעט תביעות הנוגעות למקרקעין – כשסכום התביעה או שווי הנושא אינו עולה על 2,500,000 שקלים חדשים ביום הגשת התובענה, והוא אף אם עלה הסכום או השווי לאחר מכן מחמת שערור, הצמדה, ריבית, הוצאות משפט ושכר טרחת עורך דין;

קרי, סמכותם העניינית של בתי משפט השלום מוגבלת לתביעות אזרחיות כאשר שווי התביעה, דהיינו "סכום התביעה או שווי הנושא", אינו עולה על 2.5 מיליון ש"ח.

13. הסמכות העניינית של בית המשפט המחוזי מוגדרת בסעיף 40 לחוק בתי המשפט כדלקמן:

40. בית משפט מחוזי ידון באלה:

(1) כל עניין אזרחי או פלילי שאיננו בסמכותו של בית משפט שלום;

עניינו הרואות כי הסמכות העניינית של בתי המשפט המחוזיים לידון בעניינים אזרחיים (ופליליים) היא סמכות שיורית, כך שכל תביעה אשר אינה מצויה תחת סמכותו של בית משפט השלום תידון בבית המשפט המחוזי. מכאן עולה כי בית המשפט המחוזי ידון בתביעות אזרחיות כאשר סכום התביעה או שווי הנושא גדול מ-2.5 מיליון ש"ח. כמו כן, מאחר שסמכותו העניינית של בית משפט השלום מוגדרת בהתאם לסכום התביעה (או לשווי נושאה), הרי שמכוח סמכותו השיורית של בית המשפט המחוזי, האחרון יהיה מוסמך לידון גם בתביעות אשר שווי נושאן אינו ניתן להערכה כספית (ראו לעניין זה: רע"א 7551/00 פוקס נ' קצנלנבוגן, פ"ד נו(1) 253, 256 (2001) (להלן: "עניין פוקס"); רע"א 6681/17 רשות המיסים - מכס מרכז נ' Three D Investments Ltd, פסקה 2 (2.10.2017) (להלן: "עניין Three D Investments").

14. חלוקת הסמכויות הענייניות מהווה שאלת יסוד בתחום המשפט הדיוני. כללי הסמכות הם שמעניקים לערכאות השיפוט את הכוח לדון ולהכריע בעניינים שונים, ומהם שואב בית המשפט את מרותו על בעלי הדין הבאים בשעריו (ראו: עניין צ'דני, עמ' 833; רע"א 7513/15 מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ נ' פלונית, פסקה כ"א (21.3.2016) (להלן: "עניין מנורה"). ראו גם: שלמה לוין, עמ' 101 ו-107). באופן רחב, נועדו כללי הסמכות העניינית לייצר סדר ויציבות, וזאת באמצעות הכוונת דרכם של בעלי דין המבקשים לפנות לבית המשפט לצורך קבלת סעד. הכוונה זו לא נעשית באופן שרירותי, אלא היא מבוססת על השאיפה להביא להתאמה מרבית בין מאפייניה השונים של התביעה לבין הערכאה שתדון בה, במטרה לייעל את ההליך המשפטי, להביא לצדק דיוני, ולהגשים באופן אופטימלי את מטרותיו של המשפט (ראו: עניין מנורה, פסקה כ"א; עניין פלונית, פסקה 9; שלמה לוין, עמ' 99; אלון קלמנט "סדר הדין האזרחי" הגישה הכלכלית למשפט 997, 1027 (אוריאל פרוקצ'יה עורך, 2012) (להלן: "קלמנט, סדר הדין האזרחי").

15. ודוק, התכלית המרכזית אותה ביקש המחוקק לקדם באמצעות חלוקת הסמכות העניינית בין בית המשפט המחוזי לבית משפט השלום, היא ניתוב יעיל ונכון של תביעות בהתאם לרמת מורכבותן וחיבותן (רע"א 188/02 מפעל הפיס נ' כהן, פ"ד נז(4) 473, 477 (2003) (להלן: "עניין מפעל הפיס"); רע"א 4962/19 לוקי בניה ופיתוח בע"מ נ' דנקר, פסקה 25 (19.11.2019) (להלן: "עניין לוקי"); אלון קלמנט "חריגה מסמכות עניינית בהליך האזרחי" משפט ועסקים יח 467, 485-486 (2014) (להלן: "קלמנט, חריגה מסמכות עניינית"). ההנחה העומדת בבסיס חלוקה זו היא כי הערכאות הדיוניות נבדלות זו מזו ברמת ההתמקצעות והניסיון השיפוטי שנצברו על ידי השופטים המכהנים בהן. משכך, על מנת לנצל את המשאבים המשפטיים העומדים לרשותנו באופן המיטבי, נעדיף שעניינים מורכבים וכבדי משקל, הדורשים מומחיות שיפוטית מיוחדת וניסיון רב יותר, יידונו על ידי שופטי הערכאה הגבוהה יותר, ואילו עניינים אשר רמת מורכבותם או חשיבותם פחותה יחסית יידונו בערכאה נמוכה יותר (ראו: עניין מפעל הפיס, עמ' 477; בג"ץ 7067/07 חיים נתנאל בע"מ נ' שר המשפטים, פסקה 24 (30.8.2007); שלמה לוין, עמ' 101-102; יששכר רוזן-צבי ההליך האזרחי 289-290 (2015) (להלן: "רוזן-צבי"); קלמנט סדר הדין האזרחי, עמ' 1027; קלמנט חריגה מסמכות עניינית, עמ' 494).

16. לצד האמור, יצוין כי נוכח העלייה המשמעותית בהיקף התביעות המוגשות מדי שנה לבתי המשפט, והעומס הרב איתו הם נאלצים להתמודד (להמחשת מגמה זו, ראו:

הנהלת בתי המשפט דו"ח שנתי 2018 36 (2019)), הורחבה לאורך השנים באופן הדרגתי הסמכות העניינית של בתי משפט השלום, הן על ידי הגדלת סכום התביעה והן על ידי הרחבת סוגי התביעות שיידונו בפניהם. בהתאם, ניכרת גם עלייה ברמת מומחיותם וכשירותם של השופטים המכהנים בבתי משפט השלום (ראו: רע"א 3749/12 בר-עוז נ' סטר, פ"ד סו(1) 678, 687-688 (2013) (להלן: "עניין בר-עוז"); רע"א 8341/13 חאלד נ' אחים בעראר בע"מ, פסקה 20 (15.6.2014); רחן-צבי, עמ' 290-291; יצחק כהן "הלכת פיצול הסעדים בין בתי משפט שונים והלכת העיקר והטפל – בין המצוי על תקלותיו לרצוי על תקוותיו" הפרקליט נ 229, 255 (2008) (להלן: "יצחק כהן")).

מבחן הסעד

17. המבחן הקובע לעניין חלוקת הסמכות העניינית בין בתי המשפט האזוריים הוא מבחן הסעד – היינו, זהות הערכאה המוסמכת לדון בתובענה תיקבע ככלל על פי הסעד המבוקש בכתב התביעה ולא על פי עילת התביעה (ע"א 27/77 טובי נ' רפאלי, פ"ד לא(3) 561, 568 (1977); ע"א 2846/03 אלדרמן נ' ארליך, פ"ד נט(3) 529, 534-535 (2004) (להלן: "עניין אלדרמן"); עניין לוקי, פסקה 25; ראו גם: שלמה לוי, עמ' 115). הסעד נקבע על ידי מגיש התובענה, על פי המידע הקיים ביום הגשתה (ראו: סיפא סעיף 51 לחוק בתי המשפט. ראו גם: ע"א 4796/95 אלעוברה נ' אלעוברה, פ"ד נא(2) 669, 674 (1997); רע"א 60/03 רובין נ' אפלבוים, פ"ד נז(3) 457, 478 (2003) (להלן: "עניין רובין"); שלמה לוי, עמ' 115; רחן-צבי, עמ' 296-297).

18. מבחן הסעד מבוסס על ההנחה כי שוויה הכספי של התביעה – "סכום התביעה או שווי הנושא" בלשון המחוקק – מהווה קירוב ("פרוקסי") טוב ופשוט ליישום למידת הקושי, המורכבות והחשיבות של התביעה. כך, שואף כלל זה להגשים את התכלית שבבסיס חלוקת הסמכויות ולייעל את הקצאת הזמן והמשאבים המוגבלים של מערכת בתי המשפט (ראו: עניין רובין, עמ' 479; רחן-צבי, 289-290). אכן, יש בנמצא תביעות ששווין רב אולם מידת המורכבות שלהן קטנה, וקיימות בוודאי תביעות ששווין פעוט אולם מורכבותן וחשיבותן רבה. ואולם, זהו טבעם של כללי קירוב, אשר אינם קולעים למטרתם בכל מקרה ומקרה, אלא מביאים לתוצאה מקורבת לרצוי, תוך פישוט הדיון וחיסכון במשאבים.

19. פועל יוצא של מבחן הסעד הוא כי בידי התובע, אשר מנסח את כתב התביעה ומגדיר את הסעדים המבוקשים במסגרתו, הכוח להשפיע על הקביעה לאיזו ערכאה נתונה הסמכות העניינית. הנתבע מצדו, זכאי לאתגר את שאלת הסמכות, ובכך להביא לקיומו

של דיון בשאלה זו. דיון מעין זה בשאלת הסמכות צפוי לעכב את הליך בירורן של תביעות, ולהוביל לבזבוז של זמן ומשאבים, הן של הצדדים והן של בית המשפט. משכך, שואפים כללי הסמכות לתמרץ תובעים להגיש את תביעתם לערכאה המתאימה והמוסמכת לדון בעניין כבר מלכתחילה (ראו: אלון קלמנט ורועי שפירא "יעילות וצדק בסדר הדין האזרחי – גישה פרשנית חדשה" משפט ועסקים ז' 75, 130-131 ה"ש 212 (2007); שלמה לוין, עמ' 115; רוזן-צבי, עמ' 280 ו-297; קלמנט חריגה מסמכות עניינית, עמ' 469. ראו גם: רע"א 4890/15 אלוש נ' עיריית טבריה, פסקה 5 (31.12.2015)).

20. אף על פי כן, מבחן הסעד אינו חף מחסרונות. אחד מהחסרונות המרכזיים נובע מהלכת "פיצול הסעדים", שנקבעה בע"א 29/58 לוי נ' עקריש, פ"ד יב 1457, 1458 (1958), לפיה כאשר נתבעים מספר סעדים, אשר חלקם מצויים בסמכותו של בית המשפט המחוזי וחלקם בסמכות בית משפט השלום, נדרש התובע לפצל את ההליכים המשפטיים, כך שכל אחד מן הסעדים יידון בפני הערכאה המוסמכת בתביעה נפרדת (להלן: "הלכת פיצול הסעדים"). במצב של פיצול כאמור, לא רק שנדרשת התדיינות כפולה, אלא קיים גם חשש להכרעות סותרות באותו עניין (לביקורת שנמתחה על הלכת פיצול הסעדים, ולקריאה לעיון מחודש בה, ראו: יצחק כהן; רוזן-צבי, עמ' 332-335; ע"א 5639/13 סגל נ' ורמז, פסקה 9 (14.8.2014); רע"א 5391/19 בן שלמה נ' גלעד, פסקה 11 (6.10.2019); רע"א 6581/19 קבוצת שיא ניהול פרויקטים בע"מ נ' קוסטינר, פסקה 4 (5.4.2020)). עם הזמן, נעשה ניסיון לצמצם את הלכת פיצול הסעדים, ובכך להתגבר על הבעייתיות האמורה. כך למשל, בתביעות במקרקעין, נעשה הדבר באמצעות הלכת "הטפל והעיקר", לפיה מקום בו נתבעים שני סעדים במקרקעין ניתן לכרוך את הדיון בהם לפני הערכאה המוסמכת לבירור הסעד העיקרי, אף אם כל אחד מהם מסור לסמכותה העניינית של ערכאה דיונית אחרת (ע"א 145/58 קלקודה נ' "אגד" (א.ש.ד.) בע"מ, פ"ד יג 260, 268 (1959)). צורך דומה התעורר גם בתביעות הנוגעות לקניין רוחני, ועל כך ארחיב להלן.

סמכות עניינית בתביעה שעניינה קניין רוחני

21. בשנת 2003 תוקן סעיף 40 לחוק בתי המשפט, במסגרת תיקון מס' 36, ביחס לתביעות בענייני קניין רוחני. כך קובע הסעיף בעקבות התיקון:

40. בית משפט מחוזי ידון באלה:

[...]

(4) תביעה בענייני קניין רוחני, הכרוכה בתביעה בענייני קניין רוחני שהיא בסמכות בית המשפט המחוזי לפי פסקה (1), אף אם סכום התביעה או שווי נושא התביעה אינו עולה על הסכום כאמור בסעיף 51(א)(2);

[ההדגשה הוספה]

22. תיקון זה בא לעולם בעקבות רע"א 7589/98 הפדרציה הישראלית לתקליטים וקלטות בע"מ נ' שורץ, פ"ד נג(1) 670 (1999) (להלן: "עניין הפדרציה"). שם, דובר על תביעה שעניינה הפרת זכויות יוצרים, ונתבקשו במסגרת כתב התביעה שני סעדים: האחד – צו מניעה קבוע; והשני – פיצוי סטטוטורי בסך 50,000 ש"ח. באותו עניין, קבע בית משפט זה כי צו המניעה הקבוע אינו ניתן להערכה כספית, ולכן הסמכות לתתו מסורה לבית המשפט המחוזי; ואילו הסעד הכספי מצוי בסמכותו של בית משפט השלום. בית המשפט קבע כי במצב זה יש להחיל את "הלכת פיצול הסעדים", ולהפריד את התביעות (עניין הפדרציה, פסקה 3).

23. פסק דין זה הוביל כאמור לתיקון החוק, ועל כך ניתן ללמוד מדברי ההסבר שליוו את התיקון. שם נכתב:

כללי הסמכות העניינית הקיימים, כפי שפורשו לאחרונה בפסיקת בית המשפט העליון [עניין הפדרציה, עמ' 670], מובילים פעמים רבות לפיצול של תביעות בענייני קניין רוחני בין בית המשפט המחוזי לבין בית משפט השלום;

[...]

הצעת חוק זו באה למנוע את הצורך בפיצול סעדים במקרים האמורים, על ידי מתן אפשרות לכרוך סעדים כספיים בתביעות לצו מניעה וצו עשה בתחום הקניין הרוחני, המוגשות לבית משפט מחוזי.

(מתוך דברי ההסבר להצעת חוק בתי המשפט (תיקון מס' 34) (כריכת סעדים בתביעות בענייני קניין רוחני), התשס"ג-2003, ה"ח הממשלה 478, 478 (2003)).

24. הנה כי כן, סעיף 40(4) לחוק אינו שולל מבית משפט השלום את הסמכות לדון בתביעות בענייני קניין רוחני, אלא מסמיך את בית המשפט המחוזי "לדון בתביעה בענייני קניין רוחני (כהגדרתה בסעיף הנזכר), אף אם סכום התביעה בה אינו עולה על הסכום הנמצא בסמכותו של בית משפט השלום (2.5 מיליון ש"ח), ובלבד שהיא כרוכה בתביעה בענייני קניין רוחני המצויה בסמכותו של בית המשפט המחוזי" (ההדגשה במקור. עניין בר-עוז, פסקה 8 לחוות דעתו של הנשיא אשר גרוניס. ראו גם: עניין פלונית, פסקה 15). היינו, מטרתו של התיקון הייתה למנוע את פיצול הדיון במקרים בהם, במסגרת אותה תביעה, מתבקש סעד אחד המצוי בסמכותו של בית המשפט המחוזי וסעד אחר המצוי בסמכותו של בית משפט השלום. בכך ביקש התיקון למנוע מצב בו מתנהלים שני הליכים משפטיים הנוגעים

למסכת עובדתית אחת בשתי ערכאות שונות, ולהבטיח יעילות דיונית (השוו: עניין לוקי, פסקאות 28-30).

25. עם זאת, במקרים בהם ניתן להעריך כי שווים הכולל של הסעדים המבוקשים אינו עולה על תקרת סמכותו העניינית של בית משפט השלום, הרי שהתכלית העומדת בבסיסו של התיקון נעדרת תוקף – במקרים אלו אין חשש מפיצול סעדים שיוביל לפגיעה ביעילות הדיונית, ולכן לא קיימת הצדקה כי עניינים אלו יידונו בבית המשפט המחוזי.

26. משאלו פני הדברים, הרי שאין בתיקון כדי להוביל למסקנה שבכל תביעה בעניין קניין רוחני, בה נתבע סעד כספי יחד עם סעד שאינו כספי, הערכאה המוסמכת תהיה בית המשפט המחוזי. פרשנות שגויה זו של התיקון עולה לכאורה בחלק מפסקי הדין של בתי המשפט המחוזיים לאורך השנים (ראו לדוגמה: בש"א (מחוזי י-ם) 4628/08 ברחנא אדריכלים ובוני ערים בע"מ נ' א.א. הנדסה ותכנון מדרונות בע"מ, פסקה 11 (26.1.2009); ת"א (מחוזי ב"ש) 25361-04-13 אדוני נ' אמזלג, פסקה 6 (5.2.2015); ת"א (מחוזי י-ם) 56672-06-15 שולמן נ' הוברמן, פסקה 12 (20.12.2016); ת"א (מחוזי ב"ש) 42362-08-16 קיטרון נ' אמזלג, פסקה 10 (6.10.2017); ת"א (מחוזי ת"א) 39830-09-17 דרוקר נ' רוקח, פסקה 14 (13.3.2018)).

בין סעד שאינו כספי לסעד שאינו ניתן להערכה

27. סעיף 75 לחוק בתי המשפט קובע כי כל ערכאה הדנה בעניין אזרחי מוסמכת לתת גם סעדים שאינם כספיים, כדוגמת צו עשה, צו לא-תעשה וכיוצא בזאת. משכך, גם כאשר מדובר בתביעה המשלבת סעד כספי עם סעד שאינו כספי, הסמכות העניינית תיקבע – כמצוות סעיפים 40 ו-51 לחוק בתי המשפט – על פי שווי התביעה, דהיינו לפי סכום התביעה או שווי נושאה (ראו: עניין פוקס, עמ' 256; רחן-צבי, עמ' 314).

28. ודוק, לצורך קביעת הסמכות העניינית לרון בתביעות בענייני קניין רוחני, אין חשיבות לשאלה מהם סוגי הסעדים הנתבעים במסגרת התביעה – סעד כספי, סעד הצהרתי, צו מניעה או צו עשה – אלא יש לבחון את שווי התביעה, דהיינו את סכום התביעה או שווי נושאה. ויובהר, ככל שמדובר בסעד כספי, הרי שהערכת שווי התביעה נעשה לפי "סכום התביעה" – הוא הסכום אותו דורש התובע בכתב התביעה; לעומת זאת, ככל שמדובר בסעד שאינו כספי הרי שלא ניתן לאומדו לפי "סכום התביעה", ועל כן יש להעריכו על פי "שווי הנושא", דהיינו לפי אומדן הערך הכלכלי אותו ניתן לייחס לאינטרס עליו מבקש התובע להגן באמצעות הסעד.

29. בבסיס טענותיהם של המבקשים חבויה ההנחה כי סעד שאיננו כספי בתחום הקניין הרוחני הוא סעד שבהכרח לא ניתן להעריך את שוויו. הנחה זו לא ניתן לקבל. אכן, הפסיקה הכירה בכך שבמצבים בהם לא ניתן לשום את שווי התביעה, נתונה הסמכות לבית המשפט המחוזי מכוח סמכותו השיורית. ואולם, עצם העובדה שנתבעו סעדים שאינם כספיים, אין בה כדי ללמד שלא ניתן לקבוע את שווי התביעה. מלשונו של סעיף 51(א)(2) לחוק בתי המשפט עולה כי כאשר נתבעים סעדים שאינם כספיים יש להעריך את שווי התביעה לפי "שווי הנושא". על כן, כאשר ניתן להעריך, ולו על דרך האומדנה, כי שווי נושא התביעה אינו עולה על הסכום הנמצא בסמכותו של בית משפט השלום (2.5 מיליון ש"ח), בית משפט השלום יהיה הערכאה המוסמכת לדון בעניין. אבהיר עניין זה.

30. במקרה הרגיל, מטרתו של סעד שאינו כספי המתבקש בהלכים אזרחיים, לרבות צו מניעה, היא להגן על זכויותיו של התובע בנכס כלשהו, בין אם מוחשי ובין אם ערטילאי (ע"א 2287/00 שוהם מכוונות ומבלטים בע"מ נ' הרר, פסקה 27 (5.12.2005); יואל זוסמן סדרי הדין האזרחי 571 (מהדורה שביעית, 1995)). משכך, ככל שניתן לאמוד את הערך הכלכלי של האינטרס עליו מבקש התובע להגן באמצעות הסעד הלא כספי, הרי שמשווי זה ניתן לגזור גם את ערכו של הסעד המבוקש עצמו, ובדרך זו לקבוע האם שווי התביעה נופל לגדר סמכותו של בית המשפט השלום או לגדר סמכותו של בית המשפט המחוזי. כך למשל, תביעה להשבת נכס מיטלטלין היא תביעה לסעד שאינו כספי, ועל כן אין משמעות למונח "סכום התביעה". ואולם, פשיטא כי תביעה כזו צריך להגיש בהתאם ל"שווי הנושא", דהיינו שווי המיטלטלין שהשבתם נתבעת. בדומה, ברי כי שוויו של צו מניעה שמטרתו לאסור ביצוע פעולות בחשבון בנק מסוים, ייגזר משווי הנכסים המוחזקים באותו חשבון הבנק. לפיכך, ככל שהיתרה בחשבון עו"ש, או שווי המניות המוחזקות בתיק ניירות ערך, אינם עולים על 2.5 מיליון ש"ח, יש להגיש את התביעה לצו מניעה לבית משפט השלום. היטיב לתאר זאת השופט ניל הנדל בעניין Three D

: Investments

ישנם מקרים בהם סעד שאינו כספי, כגון סעד הצהרתי, גורר עמו עגלה עליה מונחת זכות אשר ניתן בבירור לאמוד את שווייה. המשא המונח על העגלה הוא למעשה הסעד המהותי. כלי הרכב הגורר את העגלה הינו הסעד ההצהרתי. יתכן כי במבט ראשון לא נראה הסעד ההצהרתי ככזה שניתן לאמוד את שוויו, אולם ברגע שפותחים עבוד את השער, הוא נכנס ומכניס אחריו גם את העגלה הנושאת

את הסעד המהותי, בר אומדן השווי. [...] אם כך המצב, ניתן לגלות את שווי התובענה על פי מבחן הסעד. (ההדגשה הוספה. עניין Three D Investments, פסקה 3. ראו גם: עניין פוקס, בעמ' 256).

31. עקרון זה תואם לא רק את לשונו של חוק בתי המשפט, אלא גם את התכלית העומדת בבסיס חלוקת הסמכות העניינית. כפי שתואר לעיל, הרציונל המרכזי עליו מושתתים כללי חלוקת הסמכות העניינית בין בית המשפט המחוזי לבין בית משפט השלום הוא ניתוב יעיל של תביעות בין הערכאות הדיוניות, בהתאם לרמת מורכבותן וחשיבותן. בעניינים אזרחיים, השווי הכלכלי של האינטרס עליו מבקש הסעד להגן מהווה אינדיקציה מספקת מבחינת דיני הסמכות העניינית לרמת המורכבות והחשיבות של התביעה.

32. בדרך זו יש לנהוג גם ביחס לתביעות שעניינן קניין רוחני בהן נדרשים סעדים שאינם כספיים, בין אם לבדם ובין אם בנוסף לסעדים כספיים – תביעות מסוג זה אינן בהכרח מורכבות או משמעותיות יותר מהליכים אזרחיים אחרים, ובדומה לתביעות בתחומים אחרים, מצוות המחוקק היא לנתבן בין הערכאות לפי הערכת שווי התביעה. לפיכך, ככל שהסכום הכספי הנתבע והשווי המוערך של האינטרסים שהגנתם נתבעת במסגרת הסעדים שאינם כספיים אינם עולים במצטבר על 2.5 מיליון ש"ח, הרי שעל פי הגיונם של דברים הסמכות לדון בתביעה נתונה לבית משפט השלום. זאת, על אחת כמה וכמה על רקע המגמה הכללית המסתמנת בעשורים האחרונים, במסגרתה הורחב משמעותית היקף הסמכות העניינית של בתי משפט השלום (ראו פסקה 16 לעיל).

הערה: בקביעת שווי האינטרס שהגנתו נתבעת, יש להתייחס לערך הכלכלי של האינטרס שצפוי להיפגע אם לא יינתן הסעד, ולא לשווי הכולל של הקניין הרוחני בו מדובר. כך, לדוגמה, בתביעה של בעל זכויות בתוכנה כנגד משתמש בלתי מורשה, יש לבחון את הערך הכלכלי של השימוש הבלתי מורשה, ולא את שווי הכולל של התוכנה בה מדובר.

33. ודוק, עשויים להיות מקרים בהם הערך הכלכלי של האינטרס שהגנתו נתבעת אינו ניתן להערכה כספית (כדוגמת סכסוך ביחס לבעלות בפטנט שטרם נוסה בשוק), ולכן גם שוויו של הסעד שאינו כספי לא יהיה ניתן להערכה. ואולם, על דרך הכלל, ניתן להעריך, ולו באופן גס, את שווים של האינטרסים שלשם הגנתם נדרשים סעדים שאינם כספיים.

34. אכן, לא ניתן לכחד כי במקרים מסוימים הערכת שוויו הכספי של האינטרס עליו מבקשים להגן באמצעות סעדים שאינם כספיים תהיה מאתגרת יותר מבמקרים אחרים. כך למשל, לרוב (אך לא תמיד) יהיה קל יותר להעריך את שוויו של נכס מיטלטלין, כדוגמת תכשיט או כלי רכב, מאשר את שוויו של נכס ערטילאי, כדוגמת סוד מסחרי או פטנט. במקרים אלו האחרונים יהיה עלינו להשתמש בכלי של אומדן לצורך הערכת השווי. בתי המשפט עושים שימוש באומדן בתחומי משפט שונים, לצורך הערכת שווי כספי של נכסים אשר קיים קושי להעריכם באופן מדויק. כך נעשה, למשל, להערכת שווים של מוניטין (ראו לדוגמה: ע"א 46/87 שבילי נ' שבילי (17.2.1988); ע"א 4710/12 ברק גז סוכנויות בע"מ נ' פקיד שומה גוש דן, פסקאות 16-17 (13.1.2015)).

35. גם לעניין קניין רוחני, המצוי במוקד הסוגיה שלפנינו, ציין בית משפט זה לא פעם, כי נוכח הקושי האינהרנטי שקיים בהערכת שווים של נכסים מסוג זה, רשאי בית המשפט, במקרים המתאימים, לעשות שימוש בדרך האומדן על מנת להעריך בקירוב את שווים (ע"א 3400/03 רובינשטיין נ' עין טל (1983) בע"מ, פ"ד נט(6) 490, 503 (2005); בע"מ 7172/12 פלוני נ' פלונית, פסקה י"א (24.12.2012); ע"א 7629/12 טוויסה נ' TOMMY HILFIGER LICENSING LLC, פסקה 91 (16.11.2014)). אם כך נקבע לעניין הערכת גובה הפיצויים שישולמו בעבור פגיעה בזכות בקניין רוחני, אינני רואה מניעה משימוש באומדן על מנת לקבוע לאיזו ערכאה נתונה הסמכות העניינית לדון בתביעה בתחום הקניין הרוחני. אומנם, יש להבחין בין שימוש בכלי של אומדן לצורך הערכת גובה הפיצויים, אשר נעשית בסוף ההליך ולאחר שנפרשה התמונה העובדתית במלואה, לבין שימוש בכלי זה לצורך קביעת הסמכות העניינית, אשר ככלל תיעשה בפתח ההליך. בעוד שבמקרה הראשון האומדן יתבסס על מלוא המידע שהושג בהליך, הרי שבמקרה השני האומדן יתבסס בעיקרו על המידע שהובא במסגרת כתב התביעה, ולכן מטבע הדברים יהיה פחות מדויק. עם זאת, אין בכך כדי להוות מכשול, שכן לצורך קביעת הסמכות העניינית, אין אנו נדרשים לביצוע הערכה מדויקת של שווי נושא התובענה, אלא להערכה גסה בלבד, אשר תאפשר לקבוע האם שווי התביעה גבוה או נמוך מ-2.5 מיליון ש"ח.

36. רבות מפסיקותיהן של הערכאות הדיוניות מהשנים האחרונות, ובמיוחד פסיקותיו של בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו, הלכו בדרך זו, והכירו בסמכותו של בית משפט השלום לדון בתביעות בתחום הקניין הרוחני הכוללות גם סעדים שאינם כספיים, כאשר אומדן שוויה הכולל של התביעה היה נמוך מ-2.5 מיליון ש"ח (ראו מיני רבים: ת"א (מחוזי ת"א) 41598-05-10 פרידמן צעצועים וספורט בע"מ נ' סקוטר סנטר בע"מ (28.2.2011), השופט עמירם בנימיני; ת"א (מחוזי ת"א) 18684-10-17 אודבד נ'

, Russian Standard Intellectual Property Holding AG, פסקאות 25-24 (1.7.2018), השופטת יעל בלכר; ת"א (מחוזי ת"א) 2597-07-18 ליבוביץ' נ' י.מ. יבוא ישיר בע"מ, פסקה 4 (13.11.2018), הנשיא, השופט איתן אורנשטיין; ת"א (מחוזי ת"א) 25403-09-17 דג'יברי נ' שביט, פסקאות 4 ו-7 (9.12.2018), השופט גרשון גונטובניק; ת"א (מחוזי ת"א) 51932-06-18 אבניאון נ' ידיעות אינטרנט, פסקה 28 (21.1.2019) השופטת מיכל עמית-אניסמן; ת"א (מחוזי ת"א) 2834-05-18 בסרב נ' סמל, פסקאות 11-19 (22.1.2019), השופטת יעל בלכר; ת"א (שלום נתניה) 9310-05-19 בלגזאל נ' אבשלום - תריסי גלילה בע"מ, עמ' 3-4 (26.6.2019), השופטת ליאת הר-ציון; ת"א (מחוזי ת"א) 31061-07-17 יוליה סקולס אנד ביוטי ספלייס בע"מ נ' פרומטרס אינטראקטיב בע"מ, פסקה 19 (30.6.2019), השופטת מיכל עמית-אניסמן; ת"א (מחוזי ת"א) 30081-10-17 ארט יודאיקה בע"מ נ' אבי מתנות בע"מ, פסקה 12 (25.9.2019), השופטת מיכל עמית-אניסמן; ת"א (מחוזי ת"א) 7083-12-19 יוסף חיים (יבוא ושיווק) בע"מ נ' הקונטיינר רן פיינה בע"מ, פסקאות 8-13 (15.12.2019), השופטת יעל בלכר; ת"א (מחוזי ת"א) 58491-06-19 Golden Egg Games LLC נ' אינטרטור, פסקאות 17-21 (23.12.2019), השופטת רחל ברקאי; ת"א (מחוזי ת"א) 23085-10-19 APPLE Inc נ' ס.א. פוניקס בע"מ, פסקה 9 (15.1.2020); השופטת נועה גרוסמן)). פסיקה זו היוותה אומנם חידוש בשעתו, ואולם היא תואמת את הוראות חוק בתי המשפט, ותכליתו, ועל כן ראוי להבנתי לאשרה.

סיכום הדיון העקרוני

37. את המסקנות האופרטיביות העולות מהדיון לעיל ניתן לסכם בתמצית כדלהלן:

(א) הסמכות העניינית לדון בתביעות בענייני קניין רוחני הכוללות סעד שאינו כספי, אינה נתונה באופן בלעדי לבית המשפט המחוזי, אלא היא נקבעת על פי שווי התביעה, בהתאם לכללי הסמכות העניינית החלים ביחס לתביעות אזרחיות שאינן במקרקעין (סעיפים 51(א)(2) ו-40(1) לחוק בתי המשפט). לפיכך, ככל ששווי התביעה נמוך מ-2.5 מיליון ש"ח הסמכות לדון בה נתונה לבית המשפט השלום; ככל ששווי התביעה גבוה מ-2.5 מיליון ש"ח, או אינו ניתן להערכה, הסמכות נתונה לבית המשפט המחוזי.

(ב) תכליתו של סעיף 40(4) לחוק בתי המשפט היא לבטל את הלכת "פיצול הסעדים" ביחס לתביעות בתחום הקניין הרוחני בהן מתבקשים סעדים שחלקם מצויים בסמכותו של בית המשפט המחוזי וחלקם בסמכותו של בית משפט השלום, וזאת על ידי הסמכתו של בית המשפט המחוזי לדון במכלול הסעדים הנתבעים. לסעיף זה אין כל רלוונטיות כאשר מכלול הסעדים הנתבעים בתביעה הם בסמכותו של בית משפט השלום, ועל כן הסמכות לדון בתביעה כזו היא לבית משפט השלום.

(ג) שווי התביעה לצורך קביעת הסמכות העניינית נגזר משווי הסעדים הנתבעים במסגרתה. השווי של הסעדים הכספיים הוא הסכום הכספי הנתבע בתובענה ("סכום התביעה"); השווי של הסעדים שאינם כספיים הוא הערך הכלכלי אותו ניתן לייחס לאינטרסים עליהם מבקש התובע להגן באמצעותם ("שווי הנושא").

הערה: כאשר נתבעים הן סעד כספי בסכום הנמוך מ-2.5 מיליון ש"ח, והן סעד שאינו כספי שהערכת שווי נושאו נמוכה מ-2.5 מיליון ש"ח, הנטל להוכיח כי הצטברות הסעדים הללו מוציאה את התביעה מסמכות בית משפט השלום ומביאה אותה לגדר סמכות בית המשפט המחוזי, מוטל על התובע, וזאת בהתאם לכלל הרגיל, לפיו הנטל להוכיח אמיתותה של טענה רובץ על הטוען לה (רוזן-צבי, עמ' 445; אודי גורן, עמ' 474. ראו גם: ע"א 7340/13 מדינת ישראל נ' אלשער, פסקה מ"ה (11.10.2015)).

(ד) שווי התביעה אינו ניתן להערכה באותם מצבים בהם נדרש סעד שאינו כספי, אך לא ניתן לקבוע, אפילו על דרך של אומדן, מהו שווי נושא התביעה. דהיינו, כאשר לא ניתן להעריך, ולו באופן גס, מהו הערך הכלכלי של האינטרס עליו מבקש התובע להגן באמצעות הסעד שאינו כספי. במקרים אלה, הסמכות העניינית לדון בתביעה נתונה לבית המשפט המחוזי.

38. בעניין רע"א 6500/19, בית המשפט העריך על דרך האומדנה כי שווים הכולל של הסעדים שנתבקשו במסגרת התביעה דנן, לרבות הצווים, אינו עולה על 2.5 מיליון ש"ח. לאור כך, קבע בית המשפט כי הערכאה המוסמכת לדון בתביעה היא בית משפט השלום. המסקנה אליה הגיע בית המשפט נובעת, בין היתר, מהאמור בכתב התביעה שהגישה ד"ר גבריאלי. שם, בעמוד הראשון של כתב התביעה, העריכה ד"ר גבריאלי את הסכום הכספי של התביעה ב-450,000 ש"ח בלבד. גם בחלקו האחרון של כתב התביעה, בפרק "הסעדים המבוקשים", כתבה ד"ר גבריאלי כדלקמן:

אשר על כן, מתבקש בית המשפט הנכבד להיעתר לתביעה זו במלואה, לזמן את הנתבעת לדין ולהורות בהתאם לכלל הסעדים, כמפורט ברישא לתביעה זו ובהתאם לחלוקה הבאה:

111.1	300,000 ש"ח, על הצד הנמוך, ללא הוכחת נזק מכוח חוק זכויות יוצרים...
111.2	100,000 ש"ח ללא הוכחת נזק מכוח חוק איסור לשון הרע...
111.3	50,000 ש"ח בגין נזקים לא ממוניים...

(ההדגשה הוספה. סעיף 111 לכתב התביעה)

אומנם ד"ר גבריאלי מוסיפה לאחר מכן כי אין בידיה את התמונה המלאה ביחס להפרות הנטענות, ולכן היא שומרת על זכותה לתקן את תביעתה (סעיף 112 לכתב התביעה). ואולם, בכך אין כדי להשפיע על שאלת הסמכות העניינית אשר כאמור לעיל נקבעת על פי המידע הקיים ביום הגשת התובענה.

39. בצד הסעדים הכספיים הללו, ביקשה ד"ר גבריאלי גם סעדים שאינם כספיים – צווי מניעה וצווי עשה קבועים, ואולם היא לא הניחה כל בסיס להערכה ששווי הסעדים הללו, דהיינו שווי האינטרס שיש לה במניעת אשד מלהפר את זכויותיה, עולה על גבול סמכותו של בית משפט השלום, לא בפני עצמו, ואף לא במצטבר לסעדים הכספיים שנדרשו. במצב דברים זה, ובשים לב לסכום התביעה שצוין בכתב התביעה (450,000 ש"ח), צדק בית המשפט המחוזי בקביעתו כי אין לפניו כל בסיס לקבוע שהיקף התביעה הוא כזה המוציא אותה מכלל סמכותו של בית משפט השלום, ומביא אותה לגדר סמכותו של בית המשפט המחוזי.

40. גם במסגרת בקשת רשות הערעור לא הציגה ד"ר גבריאלי כל טענה שיש בה כדי להצביע על כך ששווי התביעה עולה על 2.5 מיליון ש"ח. כל שטענה ד"ר גבריאלי הוא

כי לא ניתן להעריך במדויק את היקף הנזק אשר לכאורה נגרם לה על ידי אשד. ואולם, בטענה זו אין כדי להצדיק את התערבות ערכאת הערעור. זאת מאחר שכפי שהובהר לעיל, אף במקרים בהם לא ניתן להעריך במדויק את שווי התביעה, אך ברור כי אפילו בהערכה גסה שוויה לא עולה על 2.5 מיליון ש"ח, היא תימצא בתחום סמכותו של בית משפט השלום. לאור האמור, לא מצאתי כי יש מקום לקבל את הערעור.

רע"א 7052/19

41. בדומה, גם בעניין רע"א 7052/19 העריך בית המשפט המחוזי כי שוויה הכולל של התביעה אינו מגיע לסך של 2.5 מיליון ש"ח. גם בעניין זה, התבססה החלטתו של בית המשפט, בין היתר, על כך שבמסגרת כתב התביעה נתבקש סעד כספי בגובה של 150,000 ש"ח בלבד. אומנם התביעה כללה בתוכה גם בקשה לסעד של צו מניעה, אשר לא הוערך בכסף, ואולם, כאמור לעיל, בית המשפט המחוזי בחן את הטענות שהובאו בפניו במסגרת כתב התביעה, וקבע כי אף אם נצרך לסעד הכספי את שוויו המוערך של האינטרס עליו מגן צו המניעה המבוקש, לא יעלה שוויה הכולל של התביעה על סך של 2.5 מיליון ש"ח.

42. במסגרת בקשת רשות הערעור לא העלה וטורי כל טענה שיש בה כדי לסתור קביעה זו, אלא אך טען כי לא ניתן להעריך את שוויו של צו המניעה שנתבקש במסגרת התביעה. טענה זו אין בידי לקבל – אף לשיטתו של וטורי, האינטרס המוגן (זכותו למנוע את פרסום יצירותיו על ידי המוציאה לאור) ניתן להערכה כספית, שכן, כמתואר לעיל, הוא עצמו התקשר בעבר עם המוציאה לאור בהסכם לפרסום יצירותיו, אשר זיכה אותו בתמורה כספית. משכך, ברי כי קיימת האפשרות להעריך, אף אם באופן גס, את שוויו הכספי של צו מניעה שעניינו מניעת פרסום אותן יצירות מעתה ואילך.

43. למעלה מן הצורך, אציין כי קביעתו של בית המשפט המחוזי כי שווי הסעדים שנתבקשו במסגרת תביעתו של וטורי, לרבות צו המניעה המתייחס לעתיד, אינו עולה על 2.5 מיליון ש"ח, סבירה מאד בעיניי. צו המניעה שהתבקש על ידי וטורי עניינו כאמור במניעת פרסום של יצירותיו, הכוללות צילומים ומאמרים, על ידי המוציאה לאור, בפלטפורמות הפרסום העומדות לרשותה. נראה כי פלטפורמות אלו מצומצמות באופן יחסי, הן בתחומי העניין בהם הן עוסקות והן בהיקפן, וכך גם הערך הכלכלי של האינטרס המוגן על ידי צו המניעה המבוקש. אשר על כן, גם בעניין זה לא ראיתי לקבל את הערעור.

44. נוכח האמור, הייתי מציע לחבריי לדחות את הערעורים. עוד אציע כי לאור הצורך בהבהרת הסוגיה וחשיבותה, לא ייעשה צו להוצאות.

ש ו פ ט

השופט נ' סולברג:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט מ' מזוז:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט ע' גרוסקופף.

ניתן היום, י"ג באייר התש"ף (07.05.2020).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט